

*Политическата коректност – отговор на табуизацията
и детабуизацията на медийната реч¹*

Андреана Ефтимова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В фокусе настоящето исследование находятся социокультурные запреты в публичной коммуникации, частью которой является масс-медийная коммуникация. В научной литературе разграничение *понятий табу* от *слов табу*, а также стилистическая принадлежность *слов табу* к ортофемизмам, эвфемизмам или дисфемизмам играют основную роль в объяснении механизмов функционирования данного социокультурного феномена. В некоторых СМИ эти „запреты“ нарушаются, что позволяет говорить о детабуизации языка масс-медиа. В статье представлены результаты эксперимента, в рамках которого проверяются общественные установки на оскорбительные или политически (не)корректные номинации.

This article is devoted to sociocultural taboo in public communication and media discourse as part of public communication. In science literature there is distinction between *notion taboo* and *word taboo*. Word taboos can be orthophemism, euphemism or dysphemism and this fact is important in such sociocultural phenomenon explanation. In some media these taboos are broken and this process is called de-taboo speech in media. In this article there is presented results from an experiment for social attitudes verification trough offensive or political (in)correct nominations.

Key words: linguistic taboo, political correctness, detabooping, euphemisation

Ключови думи: езиково табу, политическа коректност, детабуизация, евфемизация

1.0. Същност на явлението табу

Е. Андриос прави преглед на същността на явлението, който резюмирам накратко в следващите редове. Думите често са много силно свързани със суеверия, религия, митове, социално положение и произтичащия от това начин на поведение. Думата е възприемана като мощен инструмент, който пробужда духа на злото и поражда осъществяването на лоши неща.

¹ Статията е подготвена като етап от работата по Проект по НИС при СУ „Нецензурната (табуираната) реч в медиите“ (Договор № 4 от 27.03.2015 г.). Авторът благодари на НИС при СУ за оказаната подкрепа.

Табуто е свързано с убеждението на човека, че няма разлика между език и действителност, между света на думите и света на нещата.

Много хора вярват, че в свещените книги като Библията, Корана, Талмуда са предадени реалните думи на Господ. В историята са познати случаи, в които са били преследвани писатели и е контролиран достъпът до книги заради вярата, че „писалката (писаното слово) е по-силна от меча“ (Андрюс 1996: 394). В българската фолклорна традиция са се запазили пословици, в които раната, получена от оръжие, е по-нетрайна и по-лека от раната, получена от лоша дума (напр. „Лоша рана заздравява, лоша дума не се забравя“). Затова човешката история е пълна с приказки за страх и преклонение пред думата/ словото. Мнозина вярват, че използването на думи табу извън определени ситуации може да причини нещастие.

В лингвистиката табуто се свързва с положение, в което дума или име могат да бъдат използвани само в специални условия, дори само от определен човек при определени обстоятелства (цит. Йелмслев 1963, цит. по Андрюс 1996: 394). Забраната за използване на определена номинация в някаква комуникативна ситуация може да е наложена от обществото или от отделни социални групи, а в медиите може да е наложена от определена редакционна политика и пр. В настоящото изследване се вземат предвид социокултурните забрани в публичното общуване, част от което е и медийното общуване.

В различните общества табу е да се назовава бога, да се говори за смърт и умиране, за секс и екскрементите на тялото, да се произнасят клетви, да се четат божествени текстове от неподходящи хора и пр. Ако медиите засягат подобни теми чрез непристойна реч, то те нарушават общественото табу. Какви могат да бъдат резултатите от подобно детабуирано речево поведение?

1.1. Типологизации

В научната литература разграничаването на видовете табу е основно за обяснението на езиковите механизми, които се свързват с този социокултурен феномен.

А. Рийд смята, че природата на табуто може да се разбере едва когато се разграничат *понятията табу* от *думите табу* (Рийд 1934: 264). Понятието табу представлява избягването на тема, която не е подходяща за ситуацията, докато думата табу е неприятна дори когато по темата може да се говори. Ето защо възниква необходимостта неприличната дума да бъде заменена с неутрална или с друга по-малко неприятна дума, която да предизвиква по-малко смут.

Използвайки две типологии на явлението табу, Е. Андрюс предлага да се разграничат три вида табу: (1) понятия табу, (2) думи табу и (3) про-

ектирано (проецирано) табу (Андрюс 1996: 396). Понятията табу представляват избягването на темата, която не е подходяща за случая. Думите табу се избягват, когато някои теми са преценени като подходящи за разговор, но само ако се използват евфемистични обозначения по тези теми. Важна характеристика на някои думи табу е, че те се употребяват заради скандалната провокация на слушателя. Тогава А. Рийд (1934: 265) говори за проектирано (проецирано) табу, а М. Адлер въвежда термина „преобърнато табу“ (цит. по Андрюс 1996: 397). Бих допълнила, че тези употреби са съзнателно деевфемизиране на речта със стилистична цел. В такива ситуации употребата на думи табу е емоционална и техният буквален смисъл е замъглен, маргинализиран. Възможно е и друг начин на употреба на думи табу, който е единственият начин да се разруши реалното табу – чрез неемоционална употреба на думата в буквален смисъл (напр. *кур* в смисъл на *петел*).

Типологиите, които разграничават понятията табу от думите табу, подсказват за още една важна особеност – че думите табу може да реферират към понятията табу или пък към понятията, над които не тегне забрана. Например А. Рийд съобщава редица случаи за оценка на думата „leg“ като неприемлива по отношение на жените в Америка през деветнадесети век и замяната ѝ с по-подходящите номинации „limb“ или „extremities“ (дори в медицински експертизи) (Рийд 1934).

Думите табу не изчезват, само се променят. Ако се погледне към табуто в диахронен план, следва да се отбележи, че темите табу и думите табу са променяли статуса си във времето. Е. Андрюс дава следните примери за промяна на обществената оценка към думите табу. Псувните не са били позволени и когато Кларк Гейбъл произнася израза „по дяволите“ във филма „Отнесени от вихъра“ (1939), случаят добива изключителна популярност и предизвиква публичен дебат. За относително кратък период в американската култура става възможна употребата на нецензурни думи във филмите, телевизията, радиото и литературата, както и в голям брой публични ситуации. В съвременните американски медии и в образованието има цензура над думи и теми табу, в резултат на което някои съвременни литературни творби са били изхвърлени за известен период от учебните програми (напр. „Спасителят в ръжта“ на Дж. Селинджър и „1984“ на Дж. Оруел) (примерите у Андрюс 1996: 396).

1.2. Стилистична характеристика на думите – ортофемизми, евфемизми и дисфемизми

За да се определи кои номинации са забранени и/или недопустими в медийната реч, би следвало да се определи стилистичната им принадлежност, т.е. дали са евфемизми, дисфемизми и ортофемизми. Ортофемизми-

те са директни или неутрални номинации, които нито са свръхлюбезни, уклончиви и благозвучни, нито са обидни, груби и безцеремонни (Нордквист 2015). Ортофемизмите са по-скоро официалните номинации с буквално значение и неутрална употреба, докато евфемизмите и дисфемизмите се определят като по-разговорни и преносни употреби. Повечето от ортофемизмите, подобно на евфемизмите, са предпочитани като подходящи и желателни за употреба. Но някои от тях са общоприето или ситуационно неподходящи за публичното общуване (защото засягат например теми табу) и затова могат да се прехвърлят в групата на думите табу, състояща се предимно от дисфемизми (например *дебел*, *секс* и др.). Дисфемизмите пък могат да имат евфемистична употреба в определени ситуации, по-скоро неформални (напр. *кинти* вм. *пари*). Тази флукуалност на трите типа номинации доказва тезата, че **няма изобщо неутрални употреби. Всяка номинация отразява определена гледна точка към света и би могло да промени стиловата си принадлежност. Освен това всяка номинация зависи от контекста** (ситуация, участници и пр.). Следователно необходимо е уточнението, че „Все пак тези описания са проблематични, тъй като това, което ги определя, е мрежа от социални нагласи или конвенции, вариращи между диалектните групи и дори между индивидите от една и съща общност“ (Keith Allan and Kate Burridge, *Forbidden Words*. Cambridge University Press, 2006, цит. по Нордквист 2015). Интерпретацията на тези номинации като позволени и допустими е зависима както от вербалния контекст, така и от културния и социалния контекст.

От класификацията по-горе става ясно, че табуираните названия по-често са маркирани в стилово отношение. Много от тях принадлежат към т.нар. какофемизми (дисфемизми). Има и ортофемизми (немаркирани стилово номинации), които не са жаргонни и вулгарни, но са забранени в определена социокултурна среда. Ето защо определяме като забранени думи повечето дисфемизми и някои ортофемизми, докато евфемистичните номинации са онези, чрез които се избягва обществената забрана и санкция и референтът се представя в благоприятна и необидна за събеседника светлина. Понякога обаче контекстът повлиява върху интерпретацията на евфемизмите – като иронична или дори обидна (вж. Ван Дайк 2013).

2.0. Детабуизация и евфемизация на медийната реч

Независимо каква е причината една дума или израз да не се употребяват в публичното пространство, приемаме, че над тях тегне обществена забрана за публична употреба, т.е. те са табуизирани. В някои медии обаче тези „забрани“ се нарушават. Процесът е обозначен от изследователите като **детабуизация на медийната реч**. Причината за детабуизацията на публичното общуване е свалянето на цензурата в обществата, които са

били под тоталитарен режим. Тя довежда до промяна в разбирането на хората какво е допустимо в публичната реч (Вепрева, Мустайоки 2006: 141). Системата от тематични забрани се разрушава, позволяват се наименования, които са били непозволени, и се постига повишена степен на експресивност, но и на агресивност в текстовете, които обслужват публичната комуникация, в това число и медиите. Към причините за детабуизацията на медийната реч могат да се причислят и липсата на достатъчно строги закони и стандарти за преследване на езика на омразата и клеветата в медиите², както и слабата обществена чувствителност към езика на медиите³, посочени в дискусия, част от инициативата „Балкански медиен барометър“ на Фондация „Фридрих Еберт“, която представлява инструмент за оценка на медийната среда в национален контекст (БМБ 2014: 23).

Степента на агресивност в медиите се повишава във връзка с процеса на детабуизация, твърдят И. Т. Вепрева и А. Мустайоки (Вепрева, Мустайоки 2006: 141). В период на социална и икономическа нестабилност се развива катастрофичното усещане у хората, снижава се нивото на психологическа безопасност и за това способстват медиите, които описват директно и открито жестокости, забранени обекти и действия и др. Тази детабуизация води до засилване на употребата на думи табу най-вече в таблоидната преса, в която традиционно забранени теми се дискутират свободно – смърт, тежки болести, възраст, интимен живот и пр. Към думите табу, които все по-активно се употребяват в публичното общуване, можем да включим и политически некоректните номинации, доколкото тяхната употреба е нежелателна и също може да създаде обществено напрежение и конфликти.

От друга страна, очертава се и тенденция за евфемизация на медийната реч, която включва все по-засилващото се влияние и разпространение на езика на политическата коректност. Тази тенденция се появява и като отговор на все по-остро поставения проблем в публичното говорене – езика на омразата⁴.

² В БМБ се извежда обобщението, че „Съществуващата законова рамка трудно може да бъде определена като твърде строга. Практиката показва, че „няма обида, която да не може да си пробие път в медиите. Дори държавна тайна се разкрива от политиците. Нищо не пречи на езика на омразата – той се шири, той е солта и пипера на медиите“ (БМБ 2014: 23).

³ Ето как се коментира злоупотребата със свободата на изразяване и обществената чувствителност в БМБ: „Обществото е незряло и не може да осъзнае, когато има проблем. Да вземем например говоренето срещу сирийските бежанци или обидите срещу цели партийни електорати. Това е расизъм, който обаче не се осъзнава като грешен и не се преследва“. Роля играе и политическото говорене: „средата е такава, че изглежда нормално да обиждаш, самите политически лидери поддържат обидния тон“ (БМБ 2014: 23).

⁴ На кръглата маса, организирана от катедра „История и теория на журналистиката“ при ФЖМК, СУ и фондация „Фридрих Еберт“, на тема: „Журналистика, пиар, пропаганда. Пожарници или подпалвачи?“ (април 2015 г.) Г. Лозанов представи основанията, поради които предпочитат термина „враждебна реч“ пред разпространения в публичното и научното общуване.

3.0. Лингвостилистични характеристики на табуираната и евфемизираната медийна реч

3.1. Думите табу и политически некоректните думи и изрази – забранени и/или неприемливи номинации

Като първа стъпка в анализа на появите на думи табу в медийната реч е необходимо да се състави списък на темите и на думите, които присъстват в популярните български медии, но са или неподходящи, или начинът, по който се употребяват, е проблематичен. Извадката е въз основа на корпус от текстове, в който се идентифицират тематични и лексикални единици, чиято употреба е табуирана. Изборът върху лексикални единици падна не само върху думи табу, но и върху думи, чиято употреба се дискутира като неприемлива за публичното общуване поради различни социокултурни причини – избягване на дискриминация, на обидно отношение към събеседника, създаване на неудобство, езикова мода и пр. Такива са думите *стар, дебел, нисък, инвалид, сляп, глух, рак, луд, алкохолик, гей, лесбийка, негър, циганин, умря* и др. Тези номинации са със статут на забранени думи за публичното общуване в някои европейски държави, тъй като са обявени за политически некоректни номинации. Трудно е да се установи степента на забрана на употребата на политически некоректни номинации в сравнение с употребата на „традиционните“ думи табу. В България тези думи имат също своите политически коректни корелати, но се употребяват достатъчно често в публичната комуникация, за да не се осъзнават все още като думи табу. Тези думи са включени в списъка с думите табу, използвани в български таблоиди, без убедеността, че трябва да са или да не са част от недопустимите номинации с обидни конотации. Въпреки всичко се предполага, че обществената оценка за безпроблемната употреба на тези думи в публичната комуникация е силно разколебана.

Именно за да се провери оценката на номинациите като забранени и недопустими, се проведе пилотна анкета с 15 български студенти от Факултета по журналистика и масова комуникация, които трябваше да определят степента на забрана за употреба в публичното общуване на набор от думи, ексцерпирани от публикации в български таблоиди⁵.

ние термин „език на омразата“ (вж. и интервю на Марина Чертова с Георги Лозанов „Лидерът на Атака е модерна врачка в лошия смисъл на думата“ на адрес: <http://www.vsekiden.com/print2.php?topic=1&id=12052>).

⁵ Обемът на понятието *таблоид* включва по класификацията на О. Спасов двете нива на таблоида – хибридни и типични (жълтата преса) – или по класификацията на Т. Монова двата таблоидни формата – твърди и меки (Спасов 2000: 56, Монова 2012: 55). Според Т. Монова в системата печат у нас доминираща е подсистемата таблоидна преса (Монова 2012). Ето защо ексцерпираният материал е от таблоиди, като контекстовият анализ се осъществява предимно върху публикации от едно типично таблоидно издание – в. „Уикенд“.

В лингвостилистичния анализ на думите табу след това ще се отчете контекста на появата (1) на думите табу и (2) на техните евфемистични замени.

Архивирани единици

Списък на нежелателните теми и понятия, които се появяват на страниците на популярните медии в тримесечен период: *болести, смърт, сексуални отношения и поведение, етнически групи, части на тялото, външен вид, възраст.*

Списък на ексцерпираните думи по тези теми в популярната преса в тримесечен период: *рак, луд, алкохолик, инвалид, сляп, глух, ненормален, психясал, изкукал, изкуфял, изперкал, шантав, олигофрен, тъп, умря, смърт, секс, фелацио, порно, женкар, чукане (жарг.), натопорчил, курви, бардак, кръшкал, рогоносец/ка, проституция, педераст, гей, лесбийка, педал, обратен, изрод, извратеняк, негър, чернокож, черен, чернилка, циганин, мангасарин, гърди, цици, вагина, шунда, задник, гъз, надупил се, дупя се, пишка, топки, шкембак, дебел, затлъстяване, нисък, стар, дърт, шишко, мърла и други.*

Анкетите показаха, че⁶:

(1) като **забранени** за публична употреба се оценяват следните думи – *чукане (8), натопорчил (8), пишка (8), курви (7), изперкал (6), шунда (6), гъз (6), педераст (6), педал (6), олигофрен (6), изкукал (5), цици (5), топки (5), мърла (5), чернилка (5), психясал (5), изкуфял (5)*. Останалите думи с под пет отбелязвания са *тъп (4), извратеняк (4), задник (4), шкембак (4), шишко (4), надупил се (4), мангасарин (4), изрод (4), негър (4), дупя се (3), бардак (3), дърт (3), кръшкал (3), фелацио (3), порно (2), обратен (2), шантав (2), ненормален (2), гей (1), лесбийка (1), дебел (1), секс (1), рогоносец (1), вагина (1)*.

Коментар: При по-високите стойности се отбелязва, че наистина става дума за лексеми с обидни конотации и може да се приеме, че тези думи са табуирани в публичното общуване. При по-ниските стойности са отбелязани думи, които сами по себе си не представляват табу, но темите, в които се появяват, са забранени – например *порно, секс, рогоносец* са думи, които са стилистично неутрални, но се употребяват при табуираната тема за секса и затова са оценени като забранени. Латинските термини *вагина* и *фелацио* би следвало да се отчитат като евфемизми, но явно за част от говорещите българския език като роден са напълно неприемливи

⁶ В скобки се отбелязва броят на анкетираните лица, отбелязали думата като отговор.

за публична употреба (тъй като са се какофемизирали). Любопитна е малката разлика в оценката на думите *чернилка* и *негър*, които са определени също като забранени номинации. Този резултат на равенство между двете лексеми е изненадващ заради нарастващата негативна оценка на лексемата *негър*. Въпреки че думата *олигофрен* е заемка от старогръцкия език и семантиката ѝ не е прозрачна за всички говорещи българския език като роден, тя отдавна се схваща като обидно обръщение и съвсем естествено се определя като забранена за употреба в публичното общуване.

(2) като **нежелателни** за публична употреба се оценяват следните думи – *цици* (10), *дупя се* (9), *топки* (9), *надутил се* (8), *пишка* (8), *женкар* (8), *задник* (7), *шкембак* (7), *бардак* (7), *рогоносец* (7), *гъз* (6), *шунда* (6), *обратен* (6), *шантав* (6), *сляп* (5), *фелацио* (5), *циганин* (5), *натопорчил* (5), *чукане* (5), *луд* (5), *кръшкал* (5). Стойностите под пет отговора са *глух* (4), *психясал* (4), *порно* (4), *курви* (4), *гей* (4), *вагина* (4), *инвалид* (4), *извратеняк* (4), *алкохолик* (4), *черен* (4), *умря* (4), *изкуфял* (3), *изперкал* (3), *тъп* (3), *лесбийка* (3), *дърт* (3), *педераст* (3), *негър* (3), *ненормален* (3), *изкукал* (2), *черен* (2), *чернилка* (2), *мърла* (2), *педал* (2), *мангасарин* (2), *дебел* (2), *шишко* (2), *умря* (1), *чернокож* (1), *секс* (1), *стар* (1), *олигофрен* (1), *изрод* (1), *нисък* (1).

Коментар: В отговорите на анкетираните се отбелязват две тенденции. Първата е свързана с открояването на голям брой названия на частите на тялото като нежелателни за употреба (*цици*, *топки*, *пишка*, *задник*, *шкембак*, *шунда*). Втората тенденция е свързана с проблематични от гледна точка на политическата коректност номинации като *циганин*, *гей*, *лесбийка*, *умря*, *черен*, *негър*, *чернокож*, *дебел*, *стар*, *нисък*, *инвалид*, *алкохолик*, *луд*. Тези номинации все още се използват в публичното общуване като неутрални, но отбелязването им в групата на нежелателните употреби, макар и с ниски стойности, показва една зараждаща се тенденция към негативна оценка на подобни употреби в българската езикова практика. Очевидно е, че младото поколение все повече ще ги осъзнава като проблемни и ще назрява необходимостта от евфемистични замени.

(3) като **обидни** се оценяват следните думи – *педераст* (12), *педал* (12), *чернилка* (12), *мърла* (11), *негър* (10), *олигофрен* (9), *изрод* (9), *мангасарин* (9), *ненормален* (8), *шишко* (8), *изкуфял* (7), *дърт* (7), *тъп* (7), *извратеняк* (7), *луд* (6), *психясал* (6), *изкукал* (6), *дебел* (5), *курви* (5), *изперкал* (5). Под пет отговора – *обратен* (4), *черен* (4), *задник* (4), *алкохолик* (4), *шантав* (4), *шкембак* (3), *гей* (2), *рогоносец* (2), *гъз* (2), *лесбийка* (1), *женкар* (1), *нисък* (1), *стар* (1), *шунда* (1).

Коментар: Тенденцията, която обсъдих при употребите, определени като нежелателни за публичното общуване, тук се потвърждава. Като обидни се оценяват номинациите *негър*, *луд*, *дебел*, както и *алкохолик*, *не-*

нормален, гей, лесбийка, нисък, стар. Техният разколебан статус се използва манипулативно в медийната реч. Любопитно е отбелязването на *обратен* (възникнала като евфемистична номинация) като пейоративна номинация. Останалите обидни номинации са с жаргонен произход.

(4) като **допустими** се оценяват всички думи от предложението списък. Думите с най-високи стойности са *рак* (14), *смърт* (14), *гърди* (14), *затлъстяване* (14), *нисък* (13), *стар* (13), *инвалид* (12), *чернокож* (12), *секс* (11), *сляп* (10), *лесбийка* (9), *умря* (9), *вагина* (9), *глух* (9), *гей* (8), *порно* (8), *циганин* (8), *дебел* (7), *женкар* (6), *фелацио* (6), *луд* (5), *алкохолик* (5), *кръшкал* (5). Под пет отговора са получили *шантав* (4), *бардак* (4), *рогоносец* (4), *черен* (4), *негър* (4), *обратен* (3), *шишко* (3), *изкукал* (3), *ненормален* (2), *психясал* (2), *изкуфял* (2), *изперкал* (2), *тъп* (2), *задник* (2), *олигофрен* (2), *извратеняк* (2), *надупил се* (2), *курви* (2), *изрод* (2), *чукане* (1), *натопорчил* (1), *педераст* (1), *педал* (1), *обратен* (1), *чернилка* (1), *мангасарин* (1), *цици* (1), *шунда* (1), *гъз* (1), *дупя се* (1), *пишка* (1), *топки* (1), *шкембак* (1), *дърт* (1), *мърла* (1).

Коментар: Любопитно е, че в тази група присъстват всички думи, които са проблем за политически коректния език в европейската и американската култура. Все още тези думи са с висок праг на допустимост в нашето публично общуване – *гей*, *лесбийка*, *рак*, *смърт*, *умря*, *алкохолик*, *луд*, *нисък*, *стар*, *инвалид*, *глух*, *сляп*, *чернокож*, *циганин*. Очевидно е, че все още българинът не осъзнава болестта като дискриминираща квалификация (*рак*, *глух*, *сляп*, *алкохолик*, *луд*), а необходимостта от щадене на чувствата на събеседника не е толкова ценена в българското общество и затова той може да бъде окачествяван като *стар*, *нисък*, *затлъстял*. По-малко допустими са номинациите *негър*, *черен* и *чернилка*, но пък *циганин* и *чернокож* все още се оценяват като нормални номинации в публичното общуване. Използването на тези етноними утвърждава разделението ниете, което „става все по-очевидно за всички, свързани в междугруповите отношения. Взаимната стереотипизация води до „огледален образ“, в който всяка една група вижда другата негативно – като агресивна, лъжлива и манипулативна“ (Вълков 2014: 239). Противоположната тенденция – за избягване на тези номинации –, макар и в своя зародиш, обаче също е налице. Високата степен на допустимост на латинските термини *вагина* и *фелацио* все пак потвърждава наблюденията, че терминологията е евфемистичен начин да се заменят дисфемистичните номинации.

Резултатите показват различия в преценката на анкетираните лица. Очевидно е, че социалните конвенции се отразяват по различен начин върху индивидуалните нагласи за степента на забрана/допустимост на някои лексикални употреби. Експериментът има и един основен недостатък – липсва контекстът на употреба, но той се отчита при коментара на

резултатите. Освен това процесът на промяна в нагласите е динамичен. Въпреки всичко пилотното изследване показва, че думите, извадени от текстове в таблоидите, са табуирани в публичното общуване или са с разколебан статус. Част от тези думи са напълно неприемливи в публичното общуване в европейската и американската култура, но все още не са проблем за общуването в българската културна среда. Това дава възможност на медиите умело да манипулират внушенията си, възползвайки се от разколебаната обществена оценка.

3.1.1. Контекстово обкръжение на думите табу в таблоидната преса

3.1.1.1. Думите, означаващи болестно състояние или обида чрез приписване на признаци на болест, са от групата на ортофемизмите (*рак, луд, алкохолик, инвалид, сляп, глух, ненормален*) и на дисфемизмите (*психясал, изкукал, изкуфял, изперкал, шантав*). Ортофемизмите се появяват в публикации от изследвания период като употребата им се отчита като максимално неутрална – *рак* („Сергей Станишев не изпрати Димчо Михалевски“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 10); *рак* („Виктор Калев живее с мъж“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 28); *лимфом, рак* („Ламбо пребори рака“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 10), *деца с аутизъм* („Музикотерапията помага на хора със зависимости, аутизъм и синдром на Даун“, „168 часа“, 21–27.03.2014, с. 46–47). В други култури подобни употреби са политически некоректни, защото нарушават грубо правото на конфиденциалност относно здравния статус на личността. Оповестяването на болести с вероятен летален изход би могло да навреди на социалния и психологическия комфорт на личността (да доведе до загуба на работата, на близко приятелско обкръжение и пр.). У нас подобни употреби са допустими в публичното общуване, още повече в таблоидните медии. Въпреки всичко все по-често се търсят евфемистични замени на тези неутрални номинации (вж. 2.1.).

С цел формиране на негативно отношение към някои герои на сензационната преса се използват номинации с обидни конотации, които са метафоричен пренос на названия на болести и болестни състояния – *изперка* („Цветелина Грахич изперка“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 10); *психар, психясала* („Бирмата пребива Преслава“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 4); *по-шантава* („Плевнелиев отново парясан“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 13); *истеряса* („Паси поиска ядрени бомби в България“, „Галерия“, 16–23.04.2014, с. 20); *изкука* („Шер напълно изкука“, „Уикенд“, 19–25.02.2014, с. 100) и др. Дисфемизмите са предпочитани в българските таблоиди, чийто език се детабуизира и по този начин допуска враждебни модели на речево поведение с цел дискредитиране на публични личности.

3.1.1.2. Ортофемизмите *смърт* и *умирам* не се срещат често дори в таблоидната преса, което потвърждава започналата тенденция за оценяването им по-скоро като нежелателни и забранени за употреба като груби и нещадящи събеседника, респ. аудиторията.

3.1.1.3. Названията в областта на сексуалните отношения са някои ортофемизми като *секс*, *порно*, *рогоносец/ка*, *проституция*, *женкар* и дисфемизми като *чукане (жарг.)*, *натопорчил*, *курви*, *бардак*, *извратеняк*. И в тази група ортофемизмите са с разколебан неутрален статус – поради силната табуизация на темата за секса употребата на думи като *секс* и *проституция* предизвиква известни притеснения у носителите на езика. Ето защо често те се заменят с евфемистични парафрази – *бизнеса с жива плът* („Братя Галеви държат курви в селски бардак“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 18–19); *момичетата, които работят на магистралата* („Първанов лъже повече от мангасарин“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 40–41). Напълно ясни са провокативните и пейоративните функции на жаргонната лексика в таблоидната преса.

По-специално място имат лексемите *педераст* и *педал*, които се оценяват като забранени за публична употреба, а като обидни ги определят най-много от анкетираните. Употребата им в таблоидната преса ги класифицира като дисфемизми – *педерастите* („Мартин Карбовски изригна: Вън педерастите от църквата!“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 42–43); *педал* (Ненчо Илчев учи сина си що е то педал“, „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 16; „Педалите са като ято. В правителството, в президентството, в медиите... Защо се превърнахме в страната на Зайовците?“; *rik.bg*). Отбелязването на номинациите *гей* и *лесбийка* като нежелателни (макар и от малък брой анкетиран лица) показва, че все още можем да ги включваме към групата на ортофемизмите, като нетърпимостта към думата *гей* е потенциално по-висока от тази към думата *лесбийка*. Освен това контекстът на употреба на тези две номинации е от съществено значение за движението им по скалата от неутрални към дисфемистични номинации. В таблоидната преса тези думи са натоварени с негативни конотации, защото се употребяват в текстове, целящи дискредитация на публични личности – *гей*, *гейове* („Новият актьор на Слави – гей №1 в Пловдив“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 17; „Намерих жената на живота си!“; „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 24; „Звездата от „Хари Потър“ Станислав Яневски: „Не съм гей! Категорично!“; „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 95; „Уди Алън мрази негри и гейове“, „Уикенд“, 19–25.02.2014, с. 102) и *лесбийска*, *лесбийка*, *лесбийство* („Шакира и Риана обвинени в лесбийство“, „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 98).

Като че ли възникналата като евфемизъм номинация *обратен* е претърпяла най-голяма трансформация в конотативното си значение – оценката за нея е като за обидна квалификация.

Любопитно е, че сред забранените думи най-много са в областта на сексуалните отношения. Това означава, че и темата, и номинациите, свързани с нея, са трайно табуизирани в българското колективно съзнание. За това свидетелства многократното повдигане на дискусии около филмови произведения върху тази проблематика, като най-пресен случай в медиите е филмът „Петдесет нюанса сиво“.

3.1.1.4. Етнонимите са групата номинации, които предизвикват най-голямо напрежение по отношение на стиловата си принадлежност. От думите *негър*, *чернокож*, *черен*, *чернилка*, *циганин*, *мангасарин* като че ли очевидно забранени и обидни за публична употреба са *чернилка* и *мангасарин*. Това определя негативното внушение в материали като „*Първанов лъже повече от мангасарин*“ („*Уикенд*“, 8–14.03.2014, с. 40–41) – фразеологизъм, изграден върху отрицателен стереотип към един етнос. Останалите лексеми все още не са намерили своето място поради далечното, опосредствано и от медиите, влияние на езика на политическата коректност и поради редица социални и политически събития у нас, които повдигат въпроса за необходимостта от преодоляване на езика на омразата в публичното говорене. Затова доскоро ортофемизми *негър* и *циганин* се оценяват като нежелателни и забранени употреби. В таблоидите все още има употреби с неутрални конотации – *негърче* („*Бекъм осиновяват негърче*“, „*Уикенд*“, 8–14.03.2014, с. 100), но по-често откривам негативни конотации заради контекста, който обвързва етноса с криминални деяния–*цигани* („*Киро Японеца вилнее на Трифон Зарезан*“, „*Уикенд*“, 22–28.02.2014, с. 18); *цигански барон* („*Цигански барон прилапа 40 млн. лева*“, „*Уикенд*“, 22–28.02.2014, с. 21), *негрите* („*Изритаха имигрант заради секс тормоз*“, „*Уикенд*“, 8–14.03.2014, с. 46). Тази тенденция е отбелязана от Е. Добрева (2011: 225–247).

Номинацията *чернокож* в България все още е евфемистична, но в таблоидите тя се появява в контекст, който ѝ придава пейоративно значение. Например думите *чернокож*, *чернокожи* и *афроамериканци* се появяват в материал, който обсъжда расистка тема и в който се използват и политически некоректни номинации („*Уди Алън мрази негри и гейове*“, „*Уикенд*“, 19–25.02.2014, с. 102); словосъчетанието *чернокожите кандидат-бежанци* се появява заедно с думите *пакистанец*, *бежанец*, *имигрант*, *чужденец*, които наблягат върху различието и другостта, а материалът обвързва чернокожи бежанци с криминални деяния – „*Изритаха имигрант заради секс тормоз*“, „*Уикенд*“, 8–14.03.2014, с. 46. Това е сигурният начин за насаждане на негативно отношение към етнос (вж. Тарашева 2014, Ван Дайк 2013), както и за трансформация на конотативното значение на думата.

3.1.1.5. Последната група табуирана лексика, която ще коментирам, се отнася към частите на тялото и личностните характеристики. Ортофемизмите *гърди, вагина, дебел, затлъстяване, нисък, стар* са най-допустимите номинации в тази група. В таблоидите не са много случаите на неутрални употреби и те са главно в рубриците за здраве – *затлъстяване* („*Наднорменото телло причинява шипове*“, „*Уикенд*“, 15–21.02.2014, с. 84). Табуираните дисфемизми *цици, шунда, задник, гъз, дуля се, надупил се, пишка, топки, шкембак, дърт, шишко, мърла* се появяват предимно в коментар на неприлично поведение на звездите или на направени подобрения на външния им вид. Тяхната функция е да предизвикат интереса на читателя и да скандализират.

3.2. Евфемизми за понятията табу и думи табу в публичното общуване

В областта на социокултурната лексикална семантика номинациите, мотивирани от социални забрани върху понятията и думи, се разглеждат от ономазиологията (интересуваща се от именуващите отношения между думите и нещата), от социалингвистиката, антрополингвистиката, семазиологията и стилистиката.

За да се изясни спецификата на този тип евфемизация, ще използвам по примера на Ив. Касабов (2013) част от матричната схема на Кл. Гуери (2009), която той нарича семиотичен нонагон и която се основава на най-известната знакова трихотомия на Ч. Пърс (вж. семантичната класификация на отношенията знак-обект на Ч. Пърс у Ефимова 2002). Ив. Касабов разглежда детайлно матрицата на взаимоотношенията между компонентите (27 на брой) на думата-знак, които се формират от 9 базови компонента на знака („*качествен знак-признак, единичен знак и знак-тип; иконичен знак, индексален знак и знак-символ; и знак-рема, знак-дицент и знак-аргумент*“) и от трите корелационни нива на знака (на теоретичното познание като *форма*, на актуалната социална всекидневна практика като *съществуване* и на културата или знанието като *ценностни значимости*) (Касабов 2013: 170). Третото корелационно ниво на значимостта на езиковия знак представлява областта на символните, социокултурните функции на думата-знак. То включва „*ономастичен тип словесни знаци на именуването на „нещата“, „кръщаването“ в най-общ смисъл*“ (Касабов 2013: 179). Тук Ив. Касабов включва три групи прототипни семиотични форми, които изглеждат неезикови (а етнологични, социологични или антропологично изначални и културно архаични), но „*тъй като имат словесен израз, те са типологично осмислени и следователно са предметно-езикови форми на значимости*“ (Касабов 2013: 180).

В първата група той включва понятията табу и думите табу, като отбелязва, че първоначално не се е различавал *предметът* от назоваващото

го име. След това се е преминало през етапа на неразличаването на *предмета* от неговия *смисъл* и на *името* от неговото *значение*. Доказателство за трудностите в разграничаването на предметния или назоваващия тип забрана е древният тип табу, което се отнася и към тотема, и към заместващите го (омилоствивяващи) евфемизми. Различните опити да се изясни дали в нещата или в думите се съдържат магически сили показват, че често звучащите думи заместват в магията предметите и хората. Затова племето се самоназовава с името на своя тотем, младежите в акта на инициация и новородените се кръщават с апотропейни собствени имена, а молитвите заклинания, благословиите благопожелания и клетвите имат огромно въздействие и до днес. Затова в първата група езикови изразни форми се включват типове замени на названията с различна мотивация като например „*табу* – за забрана, *евфемизъм* – за омилоствивяване или думи-предзнаменования: *заклинания* – за думи-благословии и проклетия, *етно-названия* – за „свещено“ етническо име-характеризация, както и най-значимите от идентификационна гледна точка *собствени имена*“ (Касабов 2013: 181).

Постепенно се достига до осъзнаването на „знаковостта като заместващо представителство“ (Касабов 2013: 180). Според А. Рийд е очевидно, че една дума е нецензурна не заради формата си, а заради значението, което влагат в нея говорещият и слушащият. Определящото за нецензурното е свързано не с думите или нещата, а с нагласите на хората към тези думи и неща (Рийд 1934: 264). Тези нагласи налагат необходимостта от евфемистични замени на табуирани названия (*дупе* вм. *задник*, *бельо* вм. *гащи*; *жълтата гостенка* вм. *туберкулоза*, *починал* вм. *умрял*, *Понтос Евксинос* вм. *Черно море*); за популярни благословии и проклетия (*здравей*, *сбогом*, *по дяволите*); за етноназвания и прякори (*българи*, *гърци*, *роми*; *немци* от `неразбиращи и неговорещи езика на съседа`, *гаджали* от `гаджо-чужденец`, *чифути* и др.).

Във втората група езикови изрази са стереотипните семиотични форми, които представляват различни видове евфемизация с цел омилоствивяване, предпазване от злите сили (например жаргонни и арготични думи, епоними и др.) или предаване на по-благоприятен вид (атрибути, реликви, търговски марки, екранни икони, поп звезди и др.). Примерите за езикови изразни форми като замени на различни названия с една или друга мотивация са жаргонните думи (*кинти* и *хилки* вм. *пари*, *академия* вм. *затвор*, *бачкам* вм. *работя* и др.), арготични думи или т.нар. социални криптоформи (*фараи* вм. *слугиня*, *мещра* вм. *майстор* и др.), социални прякори и епоними (*Александрия*, *Вашингтон*, *Молловото* и др.), както и личности-имена, които са социални емблеми за големи групи от хора (*Елвис*, *Мадона*, *Майкъл Джексън* и др.).

Третата група езикови замени се състои от акроними, анаграми и други игрословици, псевдоними, каламбури и др., които се основават на кул-

турни мотивации и на емотивно-оценъчни основания (*пиленце* вм. *пиле*, *хубостница* вм. *хубавица*, *Овчаров* вм. *Пастухов* и др.).

Според изследователите една от причините за възникването и употребата на евфемизми е да се назоват забранени понятия, които не бива да бъдат назовавани директно според суеверни, религиозни, културни и др. причини⁷. Чрез анализа на езиковото табу и неговите „заместители“ може да се установи дали политическата коректност е начин за преодоляване на езиковото табу, т.е. дали политически коректните термини функционират като евфемизми на номинации, които са табу. Ако това е така, то тогава се доказва тезата ми, че **част от политически коректните номинации са естествен механизъм на езика за подмяна на табуирани наименования и са елемент от един по-мощен процес на евфемизация, който съпътства нормалното развитие на всички езици и който може да бъде смятан за отговор на процеса на детабуизация на медийната реч.**

3.2.1. Евфемистични замени на думите табу и контекстовете им зависимости в таблоидната преса

3.2.1.1. Ортофемизмите за болестно състояние (*рак*, *луд*, *алкохолик*, *инвалид*, *сляп*, *глух*, *ненормален*) се заменят с евфемизми по две причини. Първата е чуждото културно влияние, според което тези номинации са недопустими в политически коректния език. По тази причина замените на въпросните лексеми в таблоидната преса, чиято основна отличителна особеност е неспазването на политически коректния език, са малко на брой – *пациенти с алкохолна зависимост*, *клиенти*, *страдащи от алкохолна зависимост* („Музикотерапията помага на хора със зависимости, аутизъм и синдром на Даун“, „168 часа“, 21–27.03.2014, с. 46–47), *възрастни хора с деменция*, *хора с психични увреждания*, *деца със специални образователни потребности* („Музикотерапията помага на хора със зависимости, аутизъм и синдром на Даун“, „168 часа“, 21–27.03.2014, с. 46–47), *прекомерна злоупотреба с алкохола* („Годжи се поду от пиене“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 3).

Втората причина са стилистичните ефекти, които си поставят текстовете в булевардната преса: за внушаване на съчувствие – *коварната болест* („Виктор Калев живее с мъж“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 28); *жесток противник* („Вини Джоунс болен от рак“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 30–31); за ирония – *редовното раздвоение на личността* („Роси Новева снимала порно със Зографски“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 31); *порядъчно накуасените (мутри)* („Киро Японеца вилнее на Трифон Зарезан“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 18); *навикът да беседва с чашката*

⁷ Старогръckyят термин „евфемизъм“ (хубаво говорене) се явява като опозиция на термина „бласфемия“ (светотатство).

(„Годжи се поду от пиене“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 3); *вкарва спирт в кръвта си* („Влади Люцканов пие от обяд“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 4).

3.2.2.2. Темата за смъртта се коментира изцяло с евфемистични номинации и в таблоидите – *издъхна, кончината* („Изкупил половината Берлин“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 31); *починалия* („Колега дал дрогата на Филип Сиймор Хофман“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 100); *изпратя* (вм. *погребя*), *да се простят, кончина* („Сергей Станишев не изпрати Димчо Михалевски“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 10); *загуба, разделил завинаги с, приспал кучето си, да се сбoguва с, загубил* („Блатечки приспал кучето си“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 14). Резултатите показват, че забраната над думите, означаващи денотати по темата за смъртта, е по-силна от забраната над самата тема. Хората говорят за смъртта, но по един индиректен начин. Дори таблоидните медии не нарушават тази социокултурна забрана вероятно заради опасността да загубят частта от аудиторията, споделяща това табу.

3.2.2.3. Текстовете в таблоидните медии изобилстват с евфемистични употреби в областта на сексуалните отношения, чийто контекст обаче насочва към интерпретация на участието им в предимно иронични послания – *афера* („Цветанов спипан гол в кабинета си“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 8); *скандални архиви* (вм. *порно*), *интимна колекция* (вм. *порно*), *консумирали плътски любовта си, отдавал се на палави занимания* („Роси Новева снимала порно със Зографски“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 31); *отдавала си е най-милото, палува с актуалния си любовник* („Деси Зидарова избяга в Мексико с любовник“, „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 12); *орални ласки* („Кучкова на логопед“, „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 15); *(не) вдигал самолета, мъжествеността му не е на ниво, усетил „засечка“, половата (не)моц* („Колин Фарел импотентен“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 98–99); *забежките ѝ* („Деси Зидарова вече разведена“, „Уикенд“, 19–25.04.2014, с. 10); *влиза в манастир, обръща нова страница в живота си* („Плеймейтката зарязва мъжете и танците“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 14); *пипнали го на калъп, физкултурни упражнения в кревата* („Мутри сгаицили Йовов на калъп с блондинка“, „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 115); *проблеми от интимно естество* („Чакал го меден месец в Бразилия“, „168 часа“, 21–27.03.2014, с. 4–5); *мераклия по тънката част* (вм. *женкар*) („Роси Новева снимала порно със Зографски“, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 31).

С евфемистична функция е употребен латинският термин *фелацио* (в текста „Елтън Джон спал с българин?“ „Уикенд“, 8–14.03.2014, с. 101), въпреки че някои от анкетираните лица се притесняват от използването на термина.

3.2.2.4. Таблоидната преса е пространството, в което политически коректните номинации (най-вече заместващи етнонимите) се употребяват с обидно внушение. Например политически коректните словоформи *ром*, *роми*, *ромски* се употребяват във враждебен контекст – *ромска традиция* („Спасете народа от циганите“, коментар с автор: Огнян Стефанов, „Уикенд“, 8–14.02.2014, с. 36); *ромски благородник* („Цигански барон прилапа 40 млн. лева“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 21). Тези употреби са отбелязани от Т. Ван Дайк (2013), от Д. Шарафутдинов (2006: 188–199) и въпреки че са замислени като евфемистични, те не изпълняват функцията си да подобрят отношението и образа на етническите групи. Напротив, използват се, за да иронизират не само етноса, но и проявите на толерантно отношение към него.

3.2.2.5. Евфемизмите за части на тялото и за личностни характеристики са изненадващо голяма група. Освен ортофемизмите *гърди*, *бюст*, *член*, *наднормено тегло* и др. се използват редица контекстови синоними и парафрази – *гръдна обиколка*, *скромната ѝ пазва* („Ето я „любовницата“ на Божинов преди тунинга“, „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 8); *телесните аромати (вм. пот)* („Венета Райкова се къпе по 3 пъти на ден“, „Уикенд“, 15–21.02.2014, с. 16); *интимностите си* („Майката на Васил Петров гони жените му“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 18); *пенисът*, *мъжествеността му* („Колин Фарел импотентен“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 98–99); *детайл от чатала му*, *пенис*, *атрибутът* („Мики Рурк го натопорчи“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 99); *детеродният орган* („Цъфна шундата на Парис Хилтън“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 100); *най-интимното ѝ*, *прелестите ѝ*, *бюстът ѝ* („Преслава по комбинезон“, „Уикенд“, 22–28.02.2014, с. 105); *дупето*, *анатомията*, *прелестите* („Риана показва задник“, „Уикенд“, 19–25.02.2014, с. 102); *най-интимните области*, *срамотиите*, *голотииите* („Новото порно на Отварачката“, „Уикенд“, 19–25.02.2014, с. 105). Очевидно е, че евфемизмите в този контекст нямат за цел да внушат добро отношение, а по-скоро да иронизират референта си и да разнообразят текста.

Изводи

1. Сблъсъкът на двете противоположни тенденции – детабуизация и евфемизация (вкл. употреба на политически коректни номинации) – на медийната реч води до следните заключения:

- А) Балансът между употребата на думи табу и евфемизми е внимателно поддържан, за да се задържи аудиторията, като се удовлетворят възможно най-голям брой предразсъдъци, стереотипи, културни нива.

Б) Балансът между думи табу и евфемизми е нужен и за постигане на стилистичен ефект. Ако няма спазване на обществено приемливото говорене, няма да се открият неприемливите употреби и няма да се постигне въздействието, което се търси чрез тях (ирония, негативно отношение и пр.).

2. Много от номинациите в таблоидната преса не могат да се определят категорично като ортоевфемистични, евфемистични или дисфемистични. Причината е контекстът, който влияе върху оценката, както и референтът, към който се отнася думата или изразът. Понякога евфемистичните, политически коректните номинации са обидни заради контекста, в който се употребяват.

3. Политически коректните номинации са опит за евфемизация на медийната реч и за избягване на езика на омразата. Те обаче не са получили достатъчно гражданственост заради особеностите на социокултурната среда и заради отсъствието на строга нормативна и законова база, на обществена чувствителност и култура и поради редица други причини.

4. Част от политически коректните номинации са естествен механизъм на езика за подмяна на табуирани наименования и са елемент от един по-мощен процес на евфемизация, който съпътства нормалното развитие на всички езици и който може да бъде смятан за отговор на процеса на детабуизация на медийната реч.

Библиография

- Андрюс 1996: Andrews, E. Cultural Sensitivity and Political Correctness: The Linguistic Problem of Naming. – *American Speech*, Vol. 71, No. 4 (Winter, 1996), 389-404.
- БМБ 2014: *Балкански медиен барометър. България 2014*. Ред. О. Спасов, Р. Шуберт. София: Фондация „Фридрих Еберт“, 2014.
- Ван Дайк 2013: Ван Дейк, Т. А. *Диркурс и власт. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации*. Москва: Книжный дом „ЛИБРОКОМ“, 2013.
- Вепрева, Мустайоки 2006: Вепрева, И. Т., А. Мустайоки. *Детабуизация в современном русском языке и тревожная лексика. – Язык вражды и язык согласия в социокультурном контексте современности*, Отв.ред. И.Т.Вепрева, Н.А.Купина, О.А.Михайлова, Труды Уральского МИОНа Вып. 20, Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2006, 141–150.
- Вълков 2014: Вълков, И. *Комуникация на граждански движения. Възникване, мобилизация, протест*. София: ПР-Туризм Консулт, 2014.
- Гуери 2009: Guerri, C1. The Semiotic Nonagon and the Graphic Language TSD: an operative model for qualitative research and the scope of a new graphic language. – In: *Presentation in XV. Early Fall School of Semiotics*, Sozopol, Bulgaria, 2009.
- Ефтимова 2002: Ефтимова, А. *Невербалната комуникация в телевизията*. София: Сема ПШ, 2002.

- Касабов 2013: Касабов, Ив. *Проблеми на общата лексикология*. София: Изд. „Проф. Марин Дринов“, 2013.
- Монова 2012: Монова, Т. *Новият журнализъм на Прехода*. София: Парадокс, 2012.
- Нордквист 2015: Nordquist, Richard. *Orthophemism*. – Available from: <http://grammar.about.com/od/mo/g/orthophemistterm.htm> (12.01.2015)
- Рийд 1934: Read, A. W. An Obscenity Symbol. – *American Speech*, Duke University Press, Vol. 9, No. 4 (Dec., 1934), 264–278.
- Спасов 2000: Спасов, О. *Преходът и медиите. Политики на репрезентация (България 1989-2000)*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2000.
- Тарашева 2014: Tarasheva, E. *The Image of a Country created by International Media: The Case of Bulgaria*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014.
- Шарафутдинов 2006: Шарафутдинов, Д. Р. „Лица кавказской национальности“ и „люди славянской внешности“: стереотипы вражды? – *Язык вражды и язык согласия в социокультурном контексте современности*, Отв.ред. И.Т.Вепрева, Н.А.Купина, О.А.Михайлова, Труды Уральского МИОНа Вып. 20, Екатеринбург: Изд-во Урал.ун-та, 2006, 188–199.

e-mail: aeftimova1971@abv.bg
София 1504, бул. „Цар Освободител“ № 15,
СУ „Св. Климент Охридски“, ФЖ